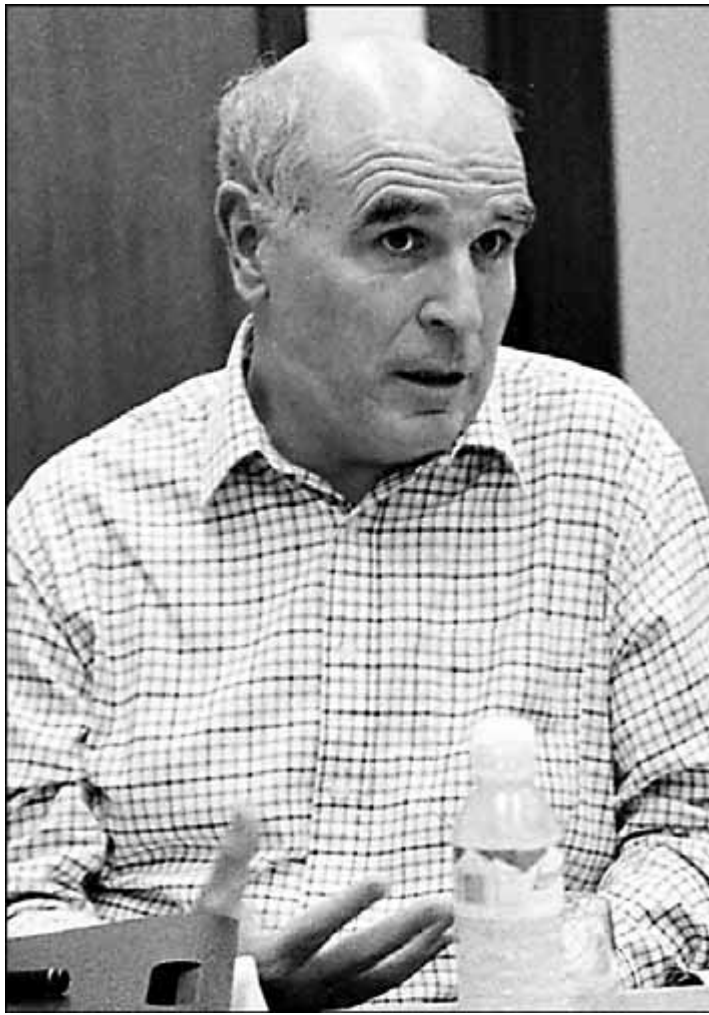

ENTREVISTA

Albert Hauf

FILÒLEG

“Sembla una falla valenciana, que al final transforma en cendres ascètiques la sensualitat de moltes pàgines fascinants”

P.D.I. Per què ara aquesta edició anotada i luxosa del *Tirant*?

A.H. La idea me la va proposar l'editorial Tirant lo Blanc per celebrar el seu vint-i-cinc aniversari. Era una bona oportunitat d'oferir una síntesi actualitzada o estat de la qüestió. Però els precedents són llunyans. El 1990, amb motiu del cinc-cents aniversari de l'obra, Vicent Josep Escartí i jo mateix vam enllestir una edició per encàrrec de la Generalitat Valenciana. Hi havia previst un tercer volum de notes que no va arribar a aparèixer. El 1990 hi va haver també un important simposi a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, i d'altres col·loquis rics en aportacions, com el de l'ALLC celebrat a Alacant el 1991. Destacaria els dos llibres (1990 i 1992) que sintetitzen la brillant recerca de Martí de Riquer, màxim estudiós i divulgador de l'obra. Si exceptuem la important recerca ecdòtica dirigida pel Dr. Rafel a la Universitat de Barcelona, culminada el 1995 amb la tesi doctoral de Joan Perera, els treballs de Garriga, Miralles, Pujol, Annichiarico, Martínez, Guia, etcètera, han incidit en la intertextualitat; tema que jo mateix havia abordat tot mostrant com algunes cartes del *Tirant* són un mosaic de materials procedents de les *Heroides* d'Ovidi, o discutint els problemes que planteja l'assimilació de fragments de Corella. Totes aquestes aportacions, molt ben articulades en el llibre de Josep Pujol, *La memòria literària de Joanot Martorell*, les he destacat ara en l'anotació: en cursiva negreta si es tracta de manlleus literals, i en cursiva si només són conceptuals. Això permet resseguir el procés creatiu. D'altra banda, un millor coneixement de les fonts facilita també la correcció de possibles errors. Ara sabem que el *Tirant* és, en bona part, un text magistralment construït a base d'altres textos.

P.D.I. Posi'n algun exemple sucós...

A.H. Ben sucós, almenys pels que s'entesten a negar l'evidència de la unitat de la llengua, resulta constatar, ja en la mateixa dedicatòria, que el fragment en què Martorell confessa escriure en "llengua... vulgar valenciana", és copiat i adaptat d'una obra d'Enric de Villena escrita en "llengua catalana". Però criden l'atenció d'altres exemples que denoten un tipus de gosadia que Fuster atribueix al sagrità que es mou amb confiança entre les coses sagrades. Al

capítol 382 Plaerdemavida diu a Tirant: "Presta és, senyor Tirant la tua serventa. Sia fet de mi segons la tua voluntat". Paraules que l'evangeli adjudica a Maria contestant a l'arcàngel Gabriel. I al capítol precedent hom es refereix a Tirant com si fos Crist miraculós que controla els mars i els vents. L'ús d'aquests referents religiosos sorprèn el lector modern, i completa altres atreviments coneguts, com ara la divisió teològica de la història del món en tres lleis: natura, escriptura i gràcia (c. 241). Hipòlit relaciona la llei de gràcia, o evangeli, amb la pràctica, del tot superada, de guardar una prenda de l'estimada. Segons ell, s'havia entrat ja en una nova etapa: la de la fornicació pura i dura... Això podria ser un referent irònic als joaquimites que anunciaven la vinguda de l'edat de l'Esperit Sant...

P.D.I. Hi ha el tema de Boccaccio...

A.H. Sí, ja tocat per Farinelli fa molts anys, pel que fa al *Decameró*. En una nota de la ponència d'Alacant, vaig fer referència a unes possibles coincidències amb el *Filocolo* boccaccià, i en un article del 1994 insinuava la presència d'una certa energia boccacciana en alguns episodis del *Tirant*, com ara el de la dama de Rodes. Ara crec que la influència directa del *Decameró* és molt més minsa del que pensàvem, mentre que, en canvi,

PERFIL

► Albert Hauf (Palma, 1938) és catedràtic de filologia catalana a la Universitat de València. Deixeble de Martí de Riquer, que li va dirigir la tesi doctoral sobre l'obra d'Eiximenis, és catedràtic emèrit de filologia espanyola per la Universitat de Cardiff, on va residir durant dues dècades. Diverses desavinences amb els programes educatius del govern de Margaret Thatcher el van empenyer a tornar al país el 1987. Especialista en literatura del Segle d'Or valencià, es considera un professor que ha dedicat la carrera a l'ensenyament i a la recerca. Actualment prepara una edició de l'obra completa de sor Isabel de Villena, així com una altra del *Vita Christi* d'Eiximenis. Quan es retiri té previst dedicar-se a la família i a escriure papers diversos que podrien incloure alguna novel·la.

Annichiarico i Pujol han provat una important presència de la versió catalana de la *Fiammeta*. Les intertextualitats són constants i tenen un to abrindat. A mi, el que m'agrada del *Tirant* és la ironia, el realisme i el joc constant de miralls o perspectives mutants, que recorden el *Decameró* i el to picant dels *novellini*. Em costa cada vegada més creure que el llibre vol ser una exaltació de la cavalleria. Crec que hi ha, com a mínim, dos ritmes i dues intensitats estilístiques, i potser la idea era en el fons la de plantejar dos Tirants antagònics, un, centrat al principi en la *fortitudo*, o descripció irònica de l'obsessió cavalleresca per la fama, i un altre de més madur o evolucionat, que combina aquesta *fortitudo* amb la *sapientia* o saviesa, en què el cavaller, com Enees, ha madurat gràcies als cops de la fortuna i el seu esperit de croada. És en aquesta segona part que l'autor ens ven una utopia. S'ha de tenir en compte que Constantinoble havia caigut en mans dels turcs el 1453, i que somiar una conversió en massa de tot el nord d'Àfrica era una manera d'aprofitar l'escatologia com a recurs. La novel·la comença amb una aparença d'ideologia mítica, i combina coses en el fons antitètiques, com ara el cristia-

nisme i la cavalleria. Després crea un espai utòpic, gairebé messiànic: l'entelèquia d'un Imperi bizantí reconquerit gràcies a la conversió de l'Islam. Però allò que interessa al lector és un nivell lúdic de realitat enjogassada, festiva, molt irònica. Hi ha episodis que només es poden llegir en clau de broma i de sàtira. En això i en l'assimilació d'amenes històries intercalades o de disputes teòriques com la de Carmesina i la seva mare sobre si la saviesa és més important que no la força, el *Tirant* anticipa el *Quixot*.

P.D.I. Hi ha aquella escena en què a Carmesina se li trenca el nas de tant petonejar la cara del Tirant mort, amb la sang que li raja...

A.H. A mossèn Riber aquestes escenes el feien plorar. Per a mi algunes s'acosten més al *bathos* que no al *pathos*, perquè, com és sabut, del sublim al ridícul només hi ha un pas. Però l'apoteosi final de l'oportuniste Hipòlit i de l'emperadriu adúltera trastoca els esquemes tradicionals. I si els que guanyen imperis són els que lluiten dins llits perfumats amb belles dames tardorals, quin sentit té patir tant per guanyar una fama que es demostra inútil, tant en l'àmbit utilitari com de la moral cristiana? Alguns capítols finals, plens de moralina, crec que tracten de reconduir,

sense gaire convicció, els excessos del vitalisme de l'autor vers un sentit transcendent de la vida. Per això el llibre sembla una falla valenciana, que al final transforma en cendres ascètiques la sensualitat de moltes pàgines fascinants. Cervantes tenia la novel·la en el record. Conexia els personatges i potser en va copsar aquest toc desenganyat, que podria correspondre al to vital d'un Martorell que va acabar empenyorant el manuscrit del seu llibre... Però el que recordem són els moments més còmics. L'emperador cercant una rata de dues cames amb un espasot a la mà. El cavaller frustrat, que es trenca una cama en una aventura galant, perquè la corda és massa curta, i que els companys confonen amb una ànima del purgatori. Això és gairebé d'òpera bufa, però tanmateix planteja temes ben transcendents: que la salvació de l'Imperi grec depèn de coses tan contingents com uns pams més o menys de corda! De la mateixa manera, Rodes se salva perquè un cavaller abandona els oficis de Setmana Santa per reunir-se amb la seva amigueta. Un lligam sacríleg amb una puta patriòtica té resultats gairebé miraculosos, i comporta tota classe d'honors...

P.D.I. I els jocs de miralls?

A.H. Suposen una relativització de la realitat, des d'una diguem-ne omnisciència que pot convertir el mal en bé. Crec que aquest joc de perspectives entre realitat i ficció és constant. Ricomana vol controlar tant la realitat que s'enganya de totes totes. Hi ha una frase taxativa, referida a aquesta princesa, que ho deixa ben clar: "Qui en totes les coses del món vol subtilment mirar, moltes voltes li esdevé que elegeix la cosa més roí".

► ► ►

Amb el suport de

 Generalitat
de Catalunya